

Жоңғарлармен күрес және Кіші, Орта жүздердің Ресейге қосылуы

1635ж **Жоңғар хандығы** құрылды. Бұл мемлекеттің негізін қалаған – **Эрдени Батыр** қонтайшы. Мемлекеттің негізгі этникалық құрамына: *ойрат, чорос, халха, қалмақ* тайпалары кірген.

Жоңғар мемлекетінің гүлденген кезіндегі аумағы – **Батыс Қытай** және **Моңғолия, Шығыс Қазақстан** және **Жетісу** жерлері. Бұл хандық құрылғанға дейін де қазақтар *қалмақ* және *ойраттармен* ұзақ уақыт бойы соғысып келген. Ал біртұтас **Жоңғар хандығы** құрылғаннан кейін, олардың қазақ даласына жорықтары күшейе түседі. Оның ең басты себебі, жоңғарларда көшпелі халық болғандықтан, ірі жайылымдар қажет болды.

Эрдени Батыр қонтайшының тұсында жоңғарлардың қазақ даласына – 1635, 1643, 1652 жылдары ірі жорықтары орын алды. 1697ж жоңғар тағына – **Цеван Рабдан** отырғаннан кейін ол атасы **Батырдың** ісін жалғастырып қазақ даласына жаңа ірі жорықтар ұйымдастырады. Оның басты мақсаты – **Түркістан** өлкесіндегі басты сауда жолдарын өз қарамағына алу болған.

1710ж Қазақ жүздерінің белгілі өкілдері **Қарақұмда** құрылтай өткізеді. Бұл жиналыста қазақ әскерінің басшысы болып **арғын** руынан шыққан ұлы батыр – **Бөгенбай** сайланады. **Бөгенбай батыр** өз өмірінде 103 шайқасқа қатысып, біреуінде жеңілмеген болған.

1714 жылға қарай қазақ даласына *солтүстіктен* орыс әскерлері де жақындай бастайды. Сол уақыттағы орыс императоры – **I Петр**, **Қазақстан** мен **Орта Азияны Қытай** және **Үндістанмен** сауда саттықтағы – **кілт пен қақпа** деп белгілеп кеткен. Нәтижесінде қазақ даласында орыстардың әскери бекіністері тұрғызыла басталды. Олар:

1716ж – **Жәміш және Омбы**

1717ж – **Железинск және Колбасинск**

1718ж – **Семей**

1720ж – **Павлодар, Өскемен, Коряков**

1735ж – **Ор**

1743ж – **Орынбор**

1752ж – **Петропавл**

1761ж – **Бұқтырма**

1771ж – 1772ж – **Жайық және Кулагин**

Осы бекіністердің бір бірімен байланысуы – **әскери шеп** деп аталады. Қазақстандағы **шептер**:

Сібір редугынан Омбыға дейін – **Горькая шебі**

Омбы бекінісінен Нарын бекінісіне дейін – **Ертіс шебі**

Солтүстік Шығыс Қазақстандағы, ұзындығы 723 вёрст болатын – **Колыван шебі**

1723ж **Қытай** императоры – **Кансидің** өліміне байланысты, **Жоңғар** және **Қытайлардың** арасында бейбіт келісім жасалады. Сол себеппен – **Цеван Рабдан** бүкіл күш қуатын қазақтармен соғысқа жұмсайды.

Ол 1723-1727ж аралығында қазақ хандығындағы алауыздықты пайдаланып – **Ертіс бойын, Ташкент, Сайрам, Түркістан** қалаларын басып алды. Ал **Ұлы жүздің** ханы – **Жолбарыс** Жоңғарларға тәуелді болып қалады. Бұл кезең тарихта – **Ақтабан шұбырынды-Алқакөл сұлама** деген атпен белгілі. Сол заманнан бері қазақтың қайғы қасіретінің символы - **«Елім-ай»** атты зарлы ән қалған.

Жоңғарларға қарсы әскери жасақты **Барақ, Сұлтанбет, Әбілмәмбет** сұлтандар және **Қабанбай, Бөгенбай, Баян** секілді батырлар басқарды.

Жоңғар басқыншыларына қарсы **Абылай** сұлтанның қызы – **Айтолқын, Бұланбай** батырдың қызы – **Айбике, Қабанбай** батырдың жары – **Гауһар** да аянбай күрескен. Осындай батырларымыздың ерлігін **Үмбетей, Ақтамберді, Тәтіқара, Қожаберген, Бұқар** сынды жыраулар жырлаған.

1726 ж қазақтар **Ордабасы** тауында құрылтай өткізеді. Бұл жиналыста үш жүздің басын қосу туралы шешім қабылданды. Ал қазақ жасақтарының басшысы болып Кіші жүздің билеушісі – **Әбілқайыр хан** сайланды. Ол **Қойбағар** бастаған елшілікті Ресейге жіберіп әскери одақ құруды көздейді. Бірақ ол елшілік нәтижесіз оралады.

1728ж Бұланты өзенінің бойында *қазақтармен қырғыздардың* біріккен әскерлері, *жоңғарларды* ойсырата жеңеді. Бұл соғыс тарихта – **Бұланты шайқасы** және **Қалмақ қырылған шайқас** деген атаулармен қалды. Осы жеңістен кейін қазақ әскерлерінің рухы көтеріліп жоғалтқан жерлерді қайтара бастайды.

1730ж **Қазақ** халқының **Жоңғарларға** қарсы азаттық күресіндегі елеулі оқиға – **Аңырақай шайқасы** болды. Ол Балқаштың оңтүстігіндегі – **Итішпес Алакөл** деген жерде өтті. Бұл шайқастада Кіші жүз ханы **Әбілқайыр** басшылық етті. **Аңырақай шайқасында** қазақ жасақтары бұрын соңды болмаған ірі жеңіске жетті. Бірақ осы кезде Ұлы хан **Болат** кенеттен қайтыс болғандықтан, тақ үшін талас басталды. Бүкіл қазақтың Ұлы ханы болудан – **Әбілқайыр** мен **Сәмеке** дәмелі болды, бірақ ақсүйектер Орта жүз ханы – **Әбілмәмбетті** Ұлы хан лауазымына көтерді. Бұған риза болмаған **Әбілқайыр** өз әскерлерін соғыс жүріп жатқан аймақтан алып кетіп Кіші жүзде дара билік құрып, қазақтардың **Ресейге** қосылуын ұйымдастырды.

Аңырақай шайқасынан кейін **Шыңғыс** ұрпақтарының арасында ауызбіршілік болмағандықтан, **Қазақтар Жоңғар** мемлекетін толық жеңе алмады.

1730ж **Әбілқайыр** хан **Сейітқұл Қойдағұлұлы** мен **Құлымбет Қоштайұлы** бастаған елшілікті **Ресейдің** құрамына қосылу туралы өтінішті табыстау үшін – **Петербургке** жібереді. Оның негізгі мақсаты – **Ресеймен** сенімді байланыс орнатып, бар күшін қалмақтарға қарсы жұмылдыру және **Қазақ хандығында** жеке билігін нығайту болды. 1731ж 10 қазанда **Әбілқайыр** өзін қолдаған 29 старшынмен **Ресейге** қосылуға ант берді. Ал 1731ж 19 қазанда **Анна Иоанновна** – Кіші жүзді Ресей құрамына алу туралы **грамотаға** қол қойды. Оны **Әбілқайыр** ханға орыс елшілігін басқарып келген тілмаш – **Александр Тевкелев** ұсынады.

1734 ж **Қырғыз-қайсақ** және **Орынбор** экспедициялары ұйымдастырылды. Оның басшысы болып – **Иван Кириллов** тағайындалды. Бұл экспедицияның басты мақсаты Кіші жүз жеріндегі табиғи ресурстарды зерттеу болған.

Әбілқайыр хан 1748ж саяси қарсыласы – **Барақ сұлтанның** қолынан қаза тапты. Сол жылы **Ресей** үкіметі ресми түрде **Әбілқайырдың** ұлы – **Нұралыны** Кіші жүз ханы етіп бекітті. Оған үкімет тарапынан – 600 сом жалақы тағайындалды. **Нұралы** Кіші жүзді 1748-1786ж аралығында биледі. Оны халық емес, Ресей патшалары хан сайлағаннан, халық арасында **Нұралының** беделі төмен болды.

1740ж Қазақ даласына **Парсы** билеушісі – **Нәдір Шах** пен **Жоңғар** билеушісі – **Қалдан Сереннің** жорықтары күшейе түседі. Осыған байланысты Орта жүз ханы – **Әбілмәмбет** пен **Абылай** сұлтан **Орынборда** – Ресей империясының билігін мойындайды.

1741ж **Қалдан Серен** қазақ жеріне тұтқиылдан шабуыл жасады. Осы шабуыл салдарынан **Абылай** сұлтан 1741-43ж жоңғарияда тұтқында болды. Әрине **Абылай** сыйлы тұтқын болған, ол көп уақыт бойы **Қалдан Сереннің** үйінде қонақ болып, жоңғар және моңғол тілдерін меңгерді. **Қалдан Сереннің** немересі **Әмірсамен** тығыз байланыс орнатады. 1743ж **Карл Миллер** бастаған орыс елшілігі Жоңғарияда болып, **Абылайды** қазақ даласына қайтаруға көмек көрсетеді.

1745ж **Қалдан Серен** өлімімен байланысты жоңғарлардың қазақ жеріне жорығы тоқтайды. Себебі елде билік үшін талас басталды. Соған орай Орта жүзде беделі ханнан да жоғары болған – **Абылай** сұлтан, Жоңғар тағына таласушылардың бірі – **Әмірсаменге** көмек көрсетеді.

1755-1758ж аралығында **Қытай-Жоңғар** соғысы басталып, **Жоңғария** дербес ел ретінде саяси сахнадан жойылды. Ал олардың жерлері 1761ж **Шыңжаң** провинциясына айналады. Аман қалған жоңғарлар Ресей қарамағындағы туыс халық **қалмақтарға** қоныс аударады.

1756ж **Қытайлар Қазақ хандығына** соғыс ашып **Іле** өзені аңғары мен **Тарбағатай** аймағына әскери бекіністер салды. **Абылай** **Қытайдың** билігін мойындап, **Циньдардың** астанасы - **Бейжін** қаласына өз ұлдарының біреуін аманат ретінде жібереді.

Абылай – **Ресей империясыныңда**, **Цинь империясыныңда** билігін мойындағанына қарамастан, дербес билік жүргізді. Оны тарихта – **арыстан** мен **айдаһардың** арасындағы саясат деп атайды.

Ол **Қытаймен** дипломатиялық келіссөздер жүргізіп, **Тарбағатай, Алтай сеңгірі, Зайсан көлінің** шығысын қазақтарға қайтарды.

Ұзақ уақыт бойы **Ресей** және **Қытай** билеушілері **Абылай** сұлтанды, **Әбілмәмбет** ханның орнына билеуші тағына отырғызғысы келген. Бірақ **Абылай Әбілмәмбетті** сыйлағандықтан үнемі бас тартып отырған.

18ғ 70 жылдары **қазақ-қырғыз** қатынастары шиеленісе түсті, соған орай **Абылай** қырғыз жеріне және **Ташкент** қаласына бірнеше жорық жасап, оларды өзіне бағындырады.

1771ж **Қалмақтардың** біраз бөлігі **Ресейден** өз отаны **Жоңғарияға** қайтпақшы болады. Жолдары қазақ жерінен өткендіктен, қазақтармен соғысуға мәжбүр болып, жеңіліске ұшырайды. Бұл соғыс тарихта – **шаңды жорық** деген атаумен қалды.

1771 жылы Орта жүз ханы **Әбілмәмбет** қайтыс болғаннан кейін, **Түркістанда** атақты сұлтандар – **Абылайды** хан етіп сайлады. **Абылай** 1771-1781ж хан билігінде болды. Ол билер кеңесінің құқығын шектеп, хан билігін шексіз деп жариялады.

Абылай хан атынан Жетісуды – **Әділ** мен **Сүйік** сұлтандар биледі. **Абылайдың** Жоңғарларға қарсы күресте басшылық етуі оның халық алдындағы беделін арттырды. 1781ж **Абылай хан** дүние салады, оның мирасқоры ретінде ұлы – **Уәли** танылады.

Абылай тұсында оның сенімді серіктері болып, Қазақ қоғамының өмірі мен батырлар ерлігін шығармаларына арқау еткен **Тәтіқара, Ұмбетей, Бұқар** сынды жыраулар өмір сүрді. Тарихшы **Левшин** Абылай туралы – **Ресей мен Қытайға** бағынбаған «**тәуелсіз хан**» деп баға берген. Одан бөлек ханның өмірін оның немересі – **Шоқан Уәлиханов** және **Иван Крафт** сипаттаған.

Абылай жайлы фактілер:

Өмір сүрген жылдары – 1711-1781ж.

Шын есімі – Әбілмансұр.

Сабалақ – деген лақап аты болды.

Түркістан басшысы – Қанішер Абылайдың немересі.

Көркем Уәли сұлтанның ұлы.

15 жасынан бастап Жоңғарларға қарсы соғыстарға қатыса бастады.

20 жасында Жоңғар батыры Шарышпен жекпе жекке шығып жеңеді.

Сұрақ – жауап

Quantum Group

(Қазақ-жоңғар соғысы)

1. XVI ғасырда Батыс Монғолияны мекендеген жоңғарлар тайпасы: **ойраттар**
2. XVI ғасырдың II жартысында Жетісу қазақтарының жағдайын ауырлатқан оқиға: **Ойраттардың тонаушылық жорықтары**
3. Қазақ тарихында жүз жылдан астам уақытқа созылған соғыс: **қазақ-жоңғар**
4. XVII ғасырдың 40 жылдарынан бастап, Қазақ хандығына қауіп төндірген мемлекет: **Жоңғария**
5. XVII ғасырдың ортасында жоңғар мемлекетінің күш-қуатын біршама арттырған қонтайшы: **Батыр**
6. 1635, 1643, 1652 жылдары қазақтарға қарсы жорықты басқарған қонтайшы: **Батыр**
7. 1698 жылы қазақ еліне басып кірген 40 мыңдық жоңғар әскерінің басшысы: **Цеван-Рабдан**
8. Түркістан өлкесіндегі сауда жолын иемденуді көздеген қонтайшы: **Цеван-Рабдан**
9. Қазақ еліне жоңғар шапқыншылығының күшеюі: **Орталық Азияда халықаралық қатынасты шиеленістірді**
10. XVII ғасырда қазақ хандығының ішкі-сыртқы саясаттағы беделінің әлсіреуіне себеп болған: **Кіші хандардың дара билікке ұмтылуы**
11. 1710 жылы қазақ жүздерінің белгілі өкілдері бас қосып, жоңғарларға соққы беру мәселесін талқылаған жер: **Қарақұм**
12. 1710 жылы Қарақұмдағы мәжілістің нәтижесі: **Жоңғарларға қарсы халық жасағы құрылды, Әбілқайыр бас қолбасшы болып сайланды.**
13. Қарақұм маңында құрылтай өткен жыл: **1710 ж.**
14. Жоңғарларға қарсы күш біріктіру мақсатында шақырылған бүкілқазақтық Құрылтайлар: **Қарақұм, Ордабасы**
15. Жоңғар шапқыншылығына қатысты оқиғалар: **Қарақұм құрылтайы, Анырақай шайқасы, Ақтабан шұбырынды**
16. Қарақұмдағы 1710 жылы құрылтайда жалынды сөз сөйлеген батыр: **Бөгенбай батыр**
17. «Таланған көшті, тұтқындалған бала-шағаны қорғай алмай қор болып отырмақпыз ба? Жаудан кек алатын, өлсек қару ұстап өлетін күн туды! Қыпшақ даласы сарбаздарының сыртқы жаудан жалтарған кезі болды ма?» деп 1710 жылы құрылтайда жалынды сөз айтқан батыр: **Бөгенбай батыр**
18. Біріккен қазақ жасақтары жоңғарларға тойтарыс берген уақыты: **1711 жылы**
19. XVIII ғ. алғашқы ширегінде Жоңғария бейбіт келісімге келген мемлекет: **Қытай**
20. 1723 ж. Жоңғарияның барлық күш - қуатын қазақ еліне қарсы жұмсауға мүмкіндік алуының себебі: **Цин императоры Кансидің өлімі**
21. Цин императоры Канси өлгеннен кейін 1723 ж. қалыптасқан саяси жағдай: **Жоңғария барлық күш қуатын қазақ еліне қарсы жұмсауға мүмкіндік алды.**
22. Жоңғардың қалың қолы Қазақстанға тұтқиылдан басып кірген жыл: **1723 жылы**
23. 1723 жылы қазақ жеріне басып кірген жоңғар әскерінің саны: **70 мың**
24. Қазақ халқының қасіреті болған «Ақтабан шұбырынды»: **XVIII ғ. 20 жылдары**
25. Жоңғарлардың 1723 жылғы қазақтарға қарсы жорығы: **«Ақтабан шұбырынды»**
26. Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұлама" аталған жылдар: **1723-1727 жж.**
27. «Ақтабан шұбырынды» жылдары жоңғарлардан ығысқан Орта жүздің бірқатар рулары ойысты: **Самарқанға**
28. XVIII ғ. 20 жылдары Орта жүз руларының Самарқан қаласының төңірегіне ойысу себебі: **Жоңғар шапқыншылығы**
29. «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұлама" жылдары қазақ жеріне басқыншылық жасаған жоңғар қонтайшысы: **Цеван-Рабдан**
30. 1723 жылы Ақтабан шұбырындының басталуына себеп болған жоңғар билеушісі: **Цеван-Рабдан**
31. Жоңғар шапқыншылығы кезіндегі қайғы-қасірет әсерінен туған ән: **«Елім-ай».**
32. Елім-ай» әнінің шығуына себеп болған шапқыншылық: **Жоңғар шапқыншылығы**
33. Ауыр қайғы-қасірет символы «Елім-ай», әні пайда болған уақыт: **XVIII ғ.**
34. Жоңғар шапқыншылығынан қатты ойрандалған: **Жетісу**
35. Ақтабан шұбырынды кезінде жоңғарлар жауламаған қазақ жерлері: **Батысындағы алыс аймағы**
36. Қазақ хандығындағы қалалардың XVIII ғасырдан бастап әлсіреу себебі: **Жоңғар-қалмақ шапқыншылығы**
37. 1724-1725 жылдары жоңғарлар басып алған қала: **Түркістан, Ташкент**
38. XVIII ғ. 20 жылдары жоңғарлар басып алған қала: **Түркістан, Ташкент**
39. 1724-1725 жылдары болған оқиғалар: **Жоңғарлар Ташкент қаласын басып алды, Түркістан қаласы азат етілді.**
40. Жоңғарлардың Ташкент пен Түркістан қалаларын басып алуы: **1724-1725 жж.**
41. Жоңғарларға қарсы әскери жасақтарды басқарған хандар мен сұлтандар: **Барақ, Әбілмәмбет, Сұлтанбет**
42. Жоңғарларға қарсы қол басқарған батырлар: **Қабанбай, Бөгенбай, Баян**
43. Есімі аңызға айналған Бөгенбай батырдың руы: **Қанжығалы.**
44. Абылай хан «Дарабозым» деп атаған батыр: **Қабанбай**
45. Есімі аңызға айналған Найманның Қаракерей тармағынан шыққан батыр: **Қабанбай**
46. Жоңғарларға қарсы қол бастаған батырлар: **Малайсары, Есет, Наурызбай, Жәнібек, Олжабай, Тайлақ, Бөлек Баян**
47. Жоңғар басқыншыларына қарсы қарулы қарсылықты ұйымдастырушы батыр: **Райымбек**
48. Жоңғар басқыншыларына қарсы күрескен қазақ әйелдері: **Айтолқын, Айбике, Гаухар**

49. Жоңғар басқыншыларына қарсы күрескен Абылай сұлтанның қызы: **Айтолқын**, Бұланбай батырдың қызы: **Айбике**, Қабанбай батырдың жары: **Гаухар**
50. XVIII ғасырда жоңғарларға қарсы күрескен қазақ батырларының ерлігін жырлаған жырау: **Үмбетей**
51. Жоңғарларға қарсы күрескен қазақ батырларының ерлігін жырлаған жыраулар: **Ақтамберді, Тәтіқара**
52. Жоңғар шапқыншылығы жайында өз шығармаларында айтқан жырау: **Қожаберген**
53. XVIII ғасырдағы жыраулардың шығармаларына арқау болған негізгі тақырып: **Жоңғар шапқыншылығына қарсы күрес**
54. XVIII ғ. 20 жылдары біріккен қазақ жасақтары жоңғарларға тойтарыс берген шайқас: **Бұланты**
55. XVIII ғасырда қазақтар жоңғарларды жеңген шайқастар: **Бұланты, Аңырақай шайқасы**
56. Қазақ халқының жоңғар шапқыншылығы кезінде рухын көтерген ірі шайқастар: **Бұланты, Аңырақай шайқасы**
57. Бұланты өзенінің жағасында жоңғарларға қарсы болған шайқастың атауы: **«Қалмақ қырылған»**
58. Бұланты өзенінің бойында қазақ қолы жоңғарларды ойсырата жеңген жер: **Қарасиыр**
59. Бұланты шайқасына қазақтармен бірге қатысты: **Қырғыздар**
60. Жоңғар шапқыншылығы кезінде қазақ халқының рухын көтеріп, ірі жеңіске жеткен шайқас: **Қалмақ қырылған шайқасы**
61. Қазақ халқының рухын көтеруде орасан зор маңызы болған алғашқы жеңісті шайқас: **Қалмақ қырылған**
62. 1726 жылы қазақ жасақтарының жоңғарларды талқандауының басы болған оқиға: **«Қалмақ қырылған»**
63. 1726 жылы болған «Қалмақ қырылған» шайқасының маңызы: **Қазақстанның солтүстік-батысы азат етілді**
64. Сарысу өзенінің бойында болған жоңғарлармен шайқас: **Қалмақ қырылған шайқасы**
65. XVIII ғасырдың 20 жылдары Бұланты өзенінің бойындағы «Қалмақ қырылған» шайқасына қатысқан қазақ-қырғыз әскерінің саны: **60 мың**
66. «Қарасиыр» деген жердегі қазақ-қырғыздың біріккен 60 мыңдық қолы жоңғарларды талқандаған шайқастың тарихта қалған атаулары: **Бұланты, Қалмақ қырылған**
67. Жоңғар хандығына қарсы 1728 жылы шайқас болған жер: **Бұланты**
68. Жоңғар хандығына қарсы Қарасиыр деген жерде қазақ жасақтары ірі жеңіске жетті: **1728 жылы**
69. Біріккен қазақ жасақтарының жоңғарларға алғаш ойсырата соққы берген жері: **Бұланты өзенінің жағасы**
70. 1726 ж. қазақ жүздері өкілдерінің жоңғарларға қарсы күресу үшін бас қосқан жері: **Ордабасы**
71. XVIII ғ. 20 жылдары бүкілхалықтық құрылтай өткен жер: **Ордабасы**
72. 1726 жылғы жоңғар шапқыншылығына қарсы күресте барлық қазақ жасақтары жиналған Ордабасы тауы орналасқан аймақ: **Қазақстанның оңтүстігі**
73. Ордабасы тауы маңында қазақ жүздері өкілдерінің жоңғарларға қарсы күресу үшін бас қосқан уақыты: **1726 ж.**
74. Қазақстанның оңтүстігіндегі Ордабасы тауының маңына қазақ жасақтарының жиналуының себебі: **Бұл жер Жетісуды азат ету үшін жақын болды**
75. Аңырақай шайқасынан кейін қазақ хандығында қалыптасқан жағдай: **қазақ билеушілерінің арасында алауыздық туды**
76. Аңырақай шайқасынан кейін жоңғарларға бағынышты болып қалды: **Ұлы жүз**
77. Топонималық мәліметтер бойынша қазақ жасақтарының Ордабасы тауында ұйымдастырылды: **Жүздік негізде**
78. 1726 жылдың күзінде Ордабасы тауында жиналған құрылтайда бүкілқазақтық әскери жасақтың бас қолбасшысы болып сайланған хан: **Әбілқайыр**
79. Жоңғар шапқыншылығына қарсы шайқасқан қазақ хандары: **Әбілқайыр, Сәмеке**
80. XVIII ғ. I жартысында қазақтардың ұлы ханы болуға таласты: **Әбілқайыр, Сәмеке**
81. Абылай мен Әбілқайыр ханның ұқсастығы: **Жоңғарларға қарсы күресті**
82. Аңырақай шайқасы болған мерзім: **1730 жылдары.**
83. Аңырақай түбінде барлық жасақтарға қолбасшылық жасаған: **Әбілқайыр**
84. Кіші жүздің ханы Әбілқайыр басшылық еткен шайқас: **Аңырақай шайқасы**
85. Балқаш, Далатау, Итішпес Алакөл атауларымен байланысты шайқас: **Аңырақай**
86. Аңырақай шайқасы өткен жер: **Балқаш көлінің оңтүстігі**
87. 1730 жылы Аңырақай шайқасы болған жер: **Итішпес Алакөл**
88. Аңырақай шайқасынан кейін жоңғарларды жеңуге кедергі келтірді: **ақсүйектердің тақ таласы, Тақ үшін Шыңғыс ұрпақтарының таласуы**
89. Әбілқайыр хан мен Сәмеке хан ұлы хан атағына таласты бастады: **Аңырақай шайқасынан кейін**
90. 1741 жылы Қазақстанға басып кірген ел: **Жоңғар**
91. Жоңғарлардың Қазақстанға тұтқиылдан шабуылы болған мерзім: **1741 жылы**
92. Қалдан Сереннің шабуылы болған жыл: **1741 жылы**
93. XVIII ғасырдың 30-40 жылдары Түркістан өңіріндегі сауда жолын иемденуді көздеген қонтайшы: **Қалдан Серен**
94. 1755 жылы басталған соғыс: **Қытай-Жоңғар**
95. Жоңғария дербес ел ретінде тарихи сахнадан жойылған жыл: **1758 ж.**
96. 1758 жылы болған оқиға: **Жоңғария дербес ел ретінде тарихи сахнадан жойылды**
97. 1758 жылы Жоңғарияны толық бағындырған: **Қытай әскері**

98. 1761 жылы Жоңғар хандығының орнына құрылған аймақ: **Шыңжаң**
99. Жоңғария мен Шығыс Түркістан жерінде құрылған Қытай провинциясы: **Шыңжаң(Синьцзян)**
100. 1761 ж. Қытайдың Жоңғариядағы жағдайын нығайту үшін құрған аймағы: **Шыңжаң**
101. Жоңғар мемлекеті толық талқандалғаннан кейін жоңғар жерінде құрылды: **Қытайдың Шыңжаң аймағы**

(Кіші жүздің Ресей құрамына қосылуы)

1. Ресейдің Шығыспен сауда қатынасын өрістету үшін Қазақстан «Кілт және қақпа» ролін атқарады деген патша: **I Петр**
2. Қазақ даласын Орта Азияның ішкі аудандарына кіретін «кілт пен қақпа»деп атады: **I Петр**
3. Метрополия сөзінің мағынасы: **Отарлары бар мемлекет**
4. XVI ғасырдың 50- жылдары Ресейге қосылған хандықтар: **Қазан, Астрахан**
5. Ресей үкіметі жасақтаған И.Д.Бухгольцтің әскери экспедициясы жүріп өткен өңір: **Ертіс бойымен**
6. 1714 (1716) -1720 жылдары Ертіс өзенінің бойына салынған бекіністер: **Железинск, Коряков**
7. XVIII ғ.басында Ресей үкіметі қазақтардың жерін біртіндеп отарлай бастауының көрінісі: **Ертіс өзені бойында әскери бекіністер салу**
8. XVIII ғ. алғашқы ширегінде Ертіс бойында тұрғызылған бекініс: **Жәмішев**
9. 1716-1720 жылдары Ертістің бойына салынған бекіністер: **Жәміш, Өскемен, Омбы, Семей**
10. 1716-1720 жж. салынған әскери бекіністер: **Өскемен, Железинск, Омбы**
11. Жәміш, Омбы бекіністері салынған жыл: **1716 ж.**
12. 1716 жылы салынған бекініс: **Жәміш, Омбы**
13. Железинск бекінісі салынған жыл: **1717 ж.**
14. 1717 жылы Железинск бекінісі тұрғызылды: **Ертіс өзені бойында**
15. 1717 жылы Ертістің оң жағалауында салынған бекіністер: **Колбасинская, Железинка**
16. 1718 жылы жоғары Ертіс бойына салынған әскери бекініс: **Семей.**
17. Семей бекінісі тұрғызылды: **1718 ж.**
18. Павлодар, Өскемен бекіністері салынды: **1720 жылы**
19. 1720 жылы салынған бекініс: **Коряков**
20. Ертіс бойында Железинск, Семей, Өскемен бекіністері салынған жылдар: **1717, 1718, 1720 жылдар**
21. 1714-1720 жылы (XVIII ғ. I ширегінде) патша өкіметінің Ертіс бойына әскери бекіністер салудағы басты мақсаты: **Қазақ өлкесін біртіндеп жаулап алу**
22. XVIII ғ. 30 жылдары басталған үрдіс: **Қазақстанның Ресейге қосылуы**
23. XVIII ғ. 30 жылдары Кіші жүзбен Ресей империясы арасындағы елшілік алмасуының нәтижесі: **Кіші жүздің Ресейдің қол астына кіруі**
24. XVIII ғ. 30 жылдары Кіші жүзде Әбілқайыр ханға қарсы топтың пайда болу себебі: **Ресейдің қол астына өтуі**
25. Қазақстанның Ресейдің қол астына өтуінің салдары: **Қазақ халқы бірте-бірте өз тәуелсіздігінен айырыла бастады**
26. Қазақстанды отарлау арқылы өзінің құрлықтық аумағын кеңейткен: **Ресей**
27. Болат хан өлгеннен кейін, аға хандыққа таласқан қазақ хандары: **Сәмеке мен Әбілқайыр**
28. XVIIIғ. 1 жартысында қазақтардың Ресейге қосылуын ұйымдастырушы: **Әбілқайыр хан**
29. 1693-1748 жылдары өмір сүрген мемлекет қайраткері, Кіші жүз ханы: **Әбілқайыр хан**
30. Кіші жүздің билеушісі Әбілқайырдың жеке дара билік құра бастауы: **XVIII ғасырдың 20-жылдарынан бастап**
31. Әбілқайырдың тірегі болған Кіші жүз руы: **Шекті**
32. Әбілқайырдың өз елшісі Қойбағарды Ресейге жіберген жылы: **1726 ж.**
33. Кіші жүздің елшілері Ресейдің құрамына кіру туралы өтініш табыс ету үшін Петербургке аттанды: **1730ж**
34. 1730 жылы Кіші жүз билері Әбілқайыр ханға жасаған ұсынысы: **Ресеймен әскери одақ жасауды ұсынды**
35. 1730 ж. Ресейге жіберілген қазақ елшілігі: **Қойдағұлұлы, Қоштайұлы**
36. 1730 жылы Сейітқұл Қойдағұлұлы мен Құтлымбет Қоштайұлы бастаған елшілік барған қала: **Петербург**
37. Әбілқайырға Кіші жүз билерінің 1730 ж. Ресеймен қатынасы туралы ұсынысы: **Әскери одақ құру**
38. 1730 ж. Кіші жүздің ықпалды билері Жоңғарияға қарсы Ресеймен келіссөз жүргізуді тапсырған хан: **Әбілқайыр**
39. Әбілқайыр Ресейге қосылуға ант берді: **1731 жылы.**
40. Әбілқайырдың Ресей құрамына кірудегі ең басты мақсаты: **Ресеймен сенімді байланыс орнатып, бар күшті қалмақтарға жұмылдыру, Қазақ хандығында жеке өз билігін нығайту, Өз қарсыластарының сағын сындыру**
41. Кіші жүзді Ресейдің қол астына алу ұсынысын қабылдаған патша: **Анна Иоанновна**
42. Кіші жүзді Ресейдің қарамағына алу туралы Анна Иоанновнаның грамотаға қол қоюы болды: **19 ақпан 1731ж.**
43. Кіші жүз ханы Әбілқайырдың жұмсауымен қазақтардың Ресейге қосылуы туралы келісім жүргізген елшілер: **Қойдағұлұлы, Қоштайұлы**
44. 1731 жылы ақпан айының 19 күні Кіші жүз елшілері Анна Иоанновнаның қабылдауында болып талқыланған мәселе: **Кіші жүзді империя құрамына қабылдау.**
45. 1731 жылы Әбілқайырды қолдап, Ресейдің қол астына кіруге ант берген Кіші жүз старшындарының саны: **29 старшын**

46. Әбілқайырды қолдаған Кіші жүздің 29 старшыны Ресейдің қол астына өту туралы ант берген жыл: **1731 жылы 10 қазан**
47. Ресей елшілігін басқарып келген тілмаш: **А.И.Тевкелев**
48. Әбілқайыр ханның Ресей қол астына кіргеннен кейін патша үкіметінің қазақ жерін отарлау мақсатында қолға алған шарасы: **экспедициялар ұйымдастыру**
49. И.К.Кириллов есімімен байланысты оқиға: **«Қырғыз-қайсақ» экспедициясын басқарды**
50. 1734 жылы Ресейде құрылған «Қырғыз-қайсақ» экспедициясының жетекшісі: **И.К.Кириллов**
51. 1734 жылы Қазақ жерінде ұйымдастырылған экспедиция: **Орынбор, Қырғыз-қайсақ**
52. 1734 жылы Ресейде құрылған «Қырғыз-қайсақ» экспедициясының мақсаттарының бірі: **Кіші жүз жеріндегі табиғи ресурстарды зерттеу**
53. И.Кириллов басқарған «Қырғыз-қайсақ» экспедициясы Ор бекінісінің негізін қалаған жыл: **1735 жылы**
54. 1735 жылы Қазақстанның солтүстігінде өзен бойында салынған бекініс: **Ор**
55. Орынбор экспедициясының И.Кирилловтан кейінгі басшысы: **В.Татищев**
56. 1735 және 1743 жылдары қазақ жеріне салынған бекіністер: **Ор, Орынбор**
57. 1738 жылы қазақ сұлтандарының съезі шақырылды: **Орынборда**
58. 1738 жылы Орынборда қазақ сұлтандарының съезін шақырған Орынбор комиссиясының басшысы: **В.Татищев**
59. Әбілқайыр ханнан Ресей үкіметінің екінші рет ант қабылдау себебі: **Екі жақтың қарым-қатынасының шиеленісуі**
60. Әбілқайыр ханның қолдауымен Орта Азияға бірінші рет сауда керуенін жөнелткен Орынбор комиссиясының басшысы: **В.Татищев**
61. Орта жүздің ханы Әбілмәмбет пен Абылай сұлтан Ресей империясының билігін мойындаған жыл: **1740 ж.**
62. 1740 жылы Орынборда Ресейге ант берді: **Әбілмәмбет, Абылай**
63. 1740 ж. Қазақтардың Ресеймен жақындасуына ықпал еткен оқиғалар: **Нәдір шахтың басқыншылығы, Галдан-Церен жорықтары**
64. 1740 жылы Кіші Жүздің шекарасына қауіп төндірген мемлекет: **Иран Парсы**
65. XVIII ғ. Қазақстанның солтүстік-батысында салынған бекініс: **Орынбор**
66. Қазақстанды отарлаудың стратегиялық орталықтарының біріне айналған бекініс: **Орынбор**
67. Орынбор бекінісін салуға өтініш білдірген хан: **Әбілқайыр**
68. Орынбор қаласының салынуы: **1743 жылы**
69. 1741 жылы Орта жүзге басып кірген ел: **Жоңғар**
70. Жоңғар қонтайшысы Қалдан-Сереннің Орта жүз бен Кіші жүзге жасаған шапқыншылығы болды: **1741-1742 жылдары**
71. 1741-1742 жылдары «Ақтабан шұбырындыдан» кем түспейтін шабуыл ұйымдастырған Жоңғар қонтайшысы: **Қалдан-Серен**
72. Жоңғарлардан қашқан Орта жүз рулары үдере көшті: **Самарқанға**
73. 1742 ж. 20 мамырдағы Ресей Сенатының Жарлығы: **Қазақтарды және шекаралық өңірдегі бекіністерді қорғау туралы**
74. Бекіністерді қорғау заңы қабылданған жыл: **1742 ж.**
75. 1742 ж. Ресей қарамағындағы қазақтарға қысым жасамауды талап етіп Қалдан-Серенге хат жолдаған Орынбор басшысы: **Неплюев**
76. 1745 жылы жоңғарлардың Қазақ жеріне жорығының уақытша тоқтау себебі: **Қалдан-Сереннің қайтыс болуы**
77. Қалдан-Сереннің қайтыс болған жылы: **1745 ж.**
78. 1747 жылы Нәдір шах өлгеннен кейін Хиуа тағына отырған хан: **Қайып сұлтан**
79. 1747 ж. Алтайдың тау-кен кәсіпорындарын орыс патшалары отбасыларының меншігі деп жариялаған: **Елизавета Петровна**
80. 1747 ж. Ресей патшасы Елизавета Петровна Алтайдың тау-кен кәсіпорындары туралы жасаған мәлімдемесі: **Орыс патшалары отбасыларының меншігі**
81. Әбілқайырды 1748 жылы өлтірген: **Барақ сұлтан**
82. Кіші жүз ханы Әбілқайыр қарсыластарының қолынан қаза болды: **1748 жылы**
83. Әбілқайырдың орнына сайланған хан: **Нұралы**
84. Әбілқайырдың сол кезде жақсы сақталған бейне суретін жазған: **Паллас**
85. XVIII ғ. ортасында Әбілқайырдың өлімінен кейін Кіші жүзде қалыптасқан жағдай: **Екі хандық құрылды**
86. Әбілқайыр ханнан кейін кіші жүз жерінде хан болып танылғандар: **Нұралы, Батыр**
87. Әбілқайыр өлімінен кейін (1748) Кіші жүздің солтүстік-батысында билік еткен: **Нұралы**
88. Нұралының билік құрған жылдары: **1748-1786 жж.**
89. 1741 жылы Хиуаны бір жылға жуық басқарған Әбілқайыр ханның баласы: **Нұралы**
90. Нұралының өзін хан етіп бекіту жөнінде бұйрық шығару туралы өтінішін Ресей билігі қанағаттандырды: **1748 жылы**
91. Кіші жүз билеушісі Нұралы ханның Қазақстан тарихындағы орны: **Орыс патшасы ресми бекітке алғашқы хан**
92. 1748 жылы Нұралы ханға патша әкімшілігі тарапынан тағайындалған жалақы мөлшері: **600 сом**
93. Нұралыны хан сайлаудың патша тарапынан ұйымдастырылуы және бекітілуі: **Нұралыны Ресей толық тәуелді етті**

Quantum Group

94. Әбілқайыр өлімінен кейін (1748) Кіші жүздің оңтүстік-шығысында билік еткен: **Батыр**
95. 1748 жылы Нұралы ханды мойындамаған шекті руы өз ханы деп таныды: **Батыр сұлтанды**
96. Патша өкіметі Каспий теңізі мен Жайық өңіріндегі шұрайлы жерлерді отарлаулау, пайдаланды: **Нұралы хан мен Батыр сұлтанның алауыздығын**
97. Нұралы ханның билігі жүрген өңірлер: **Жем және Жайық арасында көшіп жүрген қазақтарға**
98. Каспий теңізінің жағалауындағы құнарлы жерлерді иемденген Ресей помещиктері: **Юсупов, Безбородко**
99. Сібір рудынан Омбыға дейінгі бекіністердің атауы: **Горькая шебі**
100. XVIII ғасырдың 40-50 жылдары патша үкіметінің солтүстік-шығыс Қазақстан жерінде орнатқан шептер: **Ертіс шебі, Колыван шебі**
101. Омбы бекінісінен Ертістің оң жағасын камти отырып, кіші Нарын бекінісіне дейінгі жерлер: **Ертіс шебі**
102. XVIII ғ. 50 жылдары патша үкіметінің әскери шаралары нәтижесінде салынған Омбыдан Кіші Нарын бекінісіне дейінгі шептің атауы: **Ертіс**
103. XVIII ғ. 50 ж. Солтүстік - Шығыс Қазақстандағы ұзындығы 723 верст болатын шеп: **Колыван шебі**
104. Өскемен бекінісінен Кузнецк бекінісіне дейінгі шеп атауы: **Колыван**
105. Петропавл бекінісі тұрғызылған жыл: **1752 ж.**
106. 1752 жылы Есілдің бойында бой көтерген қала: **Петропавл**
107. Бұқтырма бекінісі тұрғызылған жыл: **1761 ж.**
108. Патша үкіметінің Жайық бойында мал жаюға тыйым салынған үкімі жарық көрген жыл: **1742 жылы қазан**
109. 1756 жылы қыркүйекте патша әкімшілігі Кіші Жүз қазақтарына ресми шек қойды: **Жайық жағалауына мал жаюға**
110. Жайық бойында қазақтарға мал жаюға патша өкіметі алғаш рет шек қойды: **1756 жылы**
111. Патша үкіметі шекаралық аймақтарда тұратын халықтың санын көбейту мақсатымен 1760 жылы өлкеге қоныстандырды: **Казактарды**
112. 1755 жылы Патшаның отарлық саясатына қарсы күреске шыққан башқұрттардың қарсылықты жаныштау кезінде бас сауғалап қоршілес Қазақстанға қашқандары: **50 мың.**
113. 1755 жылы Башқұрттардың көтерілісін басқарған қолбасшы: **Батырша**
114. Башқұрттардың патша өкіметінің отарлау саясатына қарсы азаттық күресі болған жыл: **1755 жылы**